

Izabela Gass
(Warszawa)

**MATERIAŁY JERZEGO DOWIATA
(1920- 1982)
III-343**

Jerzy Dowiat urodził się 22 kwietnia 1920 r. w Żytomierzu w rodzinie inteligenckiej jako syn Józefa i Sylwestry z d. Gajewskiej. Matka była nauczycielką, a ojciec inżynierem mierniczym i zmarł gdy Jerzy miał dwa lata.

Ukończył Liceum Ogólnokształcące w Płocku i rozpoczął studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego, które przerwała II wojna światowa.

Pod okupacją hitlerowską brał udział w tajnym nauczaniu, a po wojnie pracował jako nauczyciel w Rawie Mazowieckiej, a od września 1947 r. w Warszawie.

W 1946 r. rozpoczął studia historyczne na Uniwersytecie Warszawskim, które ukończył w 1950 r.

W latach 1951 – 1953 pracował jako asystent na Wydziale Historycznym UW, a w 1953 – 1956 jako wykładowca w Państwowej Wyższej Szkole Pedagogicznej w Warszawie. W 1956 r. uzyskał stopień doktora za rozprawę *Walka o jednowładztwo na Pomorzu Zachodnim w XII wieku* i został zatrudniony w Instytucie Historii Polskiej Akademii Nauk na stanowisku adiunkta. Habilitował się w 1960 r. na podstawie rozprawy *Metryka chrztu Mieszka I i jej geneza* i awansował na docenta, a od 1971 r. na profesora nadzwyczajnego PAN. W Instytucie Historii PAN był kierownikiem zespołu Pracowni Historii Kultury Późnośredniowiecznej.

Zainteresowanie naukowe Jerzego Dowiata związane było z historią polityczną i historią kultury średniowiecznej.

Do najważniejszych jego prac należą: *Skrót historii powszechnej nowożytnej i nowoczesnej* (współautor ze Stefanem Przewalskim), *Chrzest Polski* (liczne wydania, ostatnie z 1997) *Metryka chrztu Mieszka I i jej geneza* (PWN, 1961), *Historia Kościoła Katolickiego w Polsce do połowy XV wieku* (z Januszem Tazbirem), 1968, *Polska - państwem średniowiecznej Europy* (PWN, 1968).

Był autorem także podręczników szkolnych (*Historia dla kl. I liceum ogólnokształcącego, techników i liceów zawodowych* (1967), *Historia dla kl. I liceum ogólnokształcącego* (liczne wydania, ostatnie z 1987), *Historia dla klasy I technikum* (liczne wydania, ostatnie z 1984) *Przed tysiącami lat. Podręcznik historii dla V klasy powszechnej szkoły średniej* (1979), *Dawne czasy. Podręcznik historii dla kl. VI. powszechnej szkoły średniej* (1980).

Jerzy Dowiat zmarł 22 kwietnia 1982 r. i został pochowany na Cmentarzu Wilanowskim w Warszawie.

Materiały Jerzego Dowiata zostały pozyskane przez Archiwum PAN w 1998 r. w formie depozytu z Instytutu Historii PAN. Spuścizna została uporządkowana i zinventaryzowana przez Izabelę Gass w 2021 r. Rozmiar zespołu wynosi 1,60 m.b. Spuścizna zawiera materiały z lat 1948 – 1980. Została podzielona na 7 zasadniczych grup zgodnie z metodami porządkowania przyjętymi w PAN Archiwum w Warszawie.

Grupa I licząca 35 jednostek archiwalnych i zawierająca materiały z lat 1959 - 1980 została podzielona 6 podgrup: A. Opracowania, B. Podręczniki, C. Artykuły i referaty, D. Recenzje i scenariusz filmowy, E. Materiały warsztatowe. Archiwalia zostały uporządkowane chronologicznie i rzeczowo.

W podgrupie pierwszej, liczącej 21 jednostek archiwalnych znajdują się rękopisy oraz maszynopisy opracowań. W skład drugiej podgrupy, składającej się z 4 jednostek wchodzi podręczniki do nauki historii. Podgrupa trzecia to artykuły i referaty w ilości 3 j.a. Podgrupa

ta została zaopatrzona w aneksy. Materiały podgrupy czwartej, liczącej 2 jednostki, składają się z tekstów referatów. W skład podgrupy czwartej, składającej się z 2 jednostek, wchodzi teksty recenzji i scenariusza filmowego. W skład podgrupy piątej, liczącej 4 jednostki, wchodzi materiały warsztatowe.

Grupa II, licząca 9 jednostek i zawierająca materiały z lat 1953 - 1978, podzielona została na następujące podgrupy: A. Działalność organizacyjno-naukowa, B. Wyjazdy naukowe, C. Działalność dydaktyczna, D. Działalność redakcyjna i wydawnicza. Do uporządkowania zastosowano układ chronologiczny i rzeczowy

W podgrupie pierwszej, liczącej 2 j.a. umieszczone zostały materiały z okresu pracy Jerzego Dowiata w Państwowej Wyższej Szkole Pedagogicznej w Warszawie i w Instytucie Historii PAN. W podgrupie drugiej, liczącej 1 j.a., znajdują się materiały dotyczące udziału autora spuścizny w wyjazdach naukowych do NRF, Czechosłowacji i na Węgry. W podgrupie trzeciej, liczącej 1 j.a. znajduje się ocena pracy habilitacyjnej. Podgrupa czwarta, licząca 5 jednostek archiwalnych, składa się z dokumentacji dotyczącej działalności wydawniczej, w tym są umowy i korespondencja z wydawnictwami.

Grupa III, licząca 2 jednostki, zawiera materiały biograficzne z lat 1948 - 1957, w tym fotografię autora spuścizny.

Korespondencję wpływającą z lat 1955 – 1980 zgromadzono w grupie IV. Została ułożona alfabetycznie i zaopatrzona w aneks.

Grupa V, licząca 1 jednostkę, zawiera materiały z lat 1957 – 1979 dotyczące recenzji prac Jerzego Dowiata.

W grupie VI, liczącej 8 jednostek archiwalnych z lat 1955 – 1978, umieszczono materiały osób obcych. Są to m.in. teksty artykułów i referatów, do których sporządzono aneks. Na uwagę zasługuje jednostka 49 zawierająca mowy pogrzebowe, nekrologi z pogrzebu Tadeusza Manteuffla.

Grupa VII, licząca 2 jednostki archiwalne z lat 1956 – 1959 zawiera m.in. nadbitki artykułów Jerzego Dowiata z lat 1956 – 1959.

W PAN Archiwum w Warszawie spuściznie nadano sygnaturę III-343. Inwentarz liczy 57 jednostek archiwalnych. Dołączono do niego 3 aneksy.

Źródła i bibliografia

1. Materiały Jerzego Dowiata, PAN Archiwum w Warszawie, III-343
2. Dowiata Jerzy (<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/:3894007>)
3. *In memoriam. Jerzy Dowiata (22.IV.1920 – 22.IV.1982)* w "Kwartalniku Historycznym", 1983, nr 1, s. 287

PRZEGLĄD ZAWARTOŚCI INWENTARZA

I.	Materiały twórczości naukowej	1 – 34
A.	Opracowania	1 – 21
B.	Podręczniki	22 - 25
C.	Artykuły i referaty	26 – 28
D.	Recenzje i scenariusz filmowy	29 - 30
E.	Materiały warsztatowe	31 – 34
II.	Materiały działalności organizacyjno-naukowej, dydaktycznej, redakcyjnej, wydawniczej	35 – 44
A.	Działalność organizacyjno-dydaktyczna	35 – 36
B.	Wyjazdy naukowe	37
C.	Działalność dydaktyczna	38
D.	Działalność redakcyjno-wydawnicza	39 – 43
III.	Materiały biograficzne	44 - 45

IV.	Korespondencja	46
V.	Materiały o twórcy zespołu	47
VI.	Materiały obce	48 – 55
VII.	Załączniki	56

I. MATERIAŁY TWÓRCZOSCI NAUKOWEJ

A. Opracowania

1. Chrzest Polski
Praca
B.d., masz., l., k. 262
2. Jw.
Praca we fragmentach
B.d., rkp., masz., druk, l. k. 151
3. *Ekspansja Pomorza Zachodniego na ziemie wielicko-obodrzyckie w II połowie XII w.*
Praca
B.d., masz., l., k. 67
4. *Encyklopedia Historii Polski.*
Wykaz haseł rzeczowych i biograficznych. Praca
B.d., masz., l., k. 336
5. Jw.
Systematyka haseł rzeczowych i biograficznych. Praca
B.d., masz., l., k. 223
6. Historia kościoła katolickiego w Polsce do XIII w.
Praca we fragmentach
B.d., masz., l., k. 205
7. Kalendarium wydarzeń historycznych do 1939 r.
Praca we fragmentach
B.d., masz., l., k. 245
8. Kalendarium wydarzeń historycznych do 1945 r.
Praca we fragmentach
B.d., masz., l., k. 241
9. *Metryka chrztu Mieszka I i jej geneza*
Praca
B.d., masz., l., k. 262
10. J.D., B. Geremek, T. Lalik, S. Trawkowski, *Kultura Polski średniowiecznej X – XIII wiek*
Praca
B.d., masz., l., k. 652
11. Jw.

Praca we fragmentach
B.d., masz., l., k. 356

12. Jw.

Praca we fragmentach
B.d., masz., l., k. 270

13. Jw.

Praca we fragmentach
B.d., masz., l., k. 194

14. *Początki chrześcijaństwa w Polsce*

Praca we fragmentach
B.d., masz., l., k. 184

15. Jw.

Praca we fragmentach
B.d., masz., l., k. 179

16. Jw.

Praca we fragmentach
B.d., masz., l., k. 113

17. *Polska w latach II wojny światowej (1939 – 1945)*

Praca
B.d., masz., l., k. 111

18. *Rzeczpospolita Polska jako państwo burżuazyjno-obszarnicze (1918 – 1939)*

Praca
B.d., masz., l., k. 142

19. *Rzeczpospolita szlachecka w XVI – XVII w.*

Praca we fragmentach
B.d., masz., l., k. 268

20. *Walka o jednowładztwo na pomorzu Zachodnim w XII wieku*

Praca
B.d., masz., l., k. 251

21. *Ziemie polskie w pradziejach*

Praca
B.d., masz., l., k. 163

B. Podręczniki

22. Dawne czasy. Podręcznik historii kl. VI powszechnej szkoły średniej

Praca we fragmentach
Ok. 1980, masz., l., k. 345

23. Jw.

Praca we fragmentach
Ok. 1980, masz., l., k. 215

24. Jw.

Praca we fragmentach
Ok. 1980, masz., l., k. 188

25. Przed tysiącami lat. Podręcznik historii dla V klasy powszechnej szkoły średniej

Praca
B.d., masz., l., k. 388

C. Artykuły i referaty

26. Historia Polski

Artykuły: B – M
B.d., rkp., masz., l., k. 317, zob. aneks 1

27. Jw.

Artykuły: P – W
B.d., rkp., masz., l., k. 251, zob. aneks 1

28. Analiza projektu podręczników historii dla szkoły podstawowej i liceum ogólnokształcącego

Pomorze Zachodnie w XIII w.
Walka o jednowładztwo na Pomorzu Zachodnim
Referaty
1976, b.d., rkp, masz., l., k. 77

D. Recenzje i scenariusz filmowy

29. *Karol Górski, Dzieje życia wewnętrznego w Polsce*

Józef Kostrzewski, Wpływ chrześcijaństwa na obyczaje oraz kulturę materialną i duchową w Polsce średniowiecznej
Adam Vetulani, Średniowieczny kościół polski w zasięgu łacińskiej kultury prawniczej Estonia [część historyczna hasła], 1962
Recenzje, korespondencja
1962, b.d., masz., l., k. 19

30. Historia Polski wg Galla Anonima

Scenariusz filmowy
B.d., masz., l., k. 46

E. Materiały warsztatowe

31. Biogramy władców europejskich

Notatki i wypisy ze źródeł
B.d., rkp., druk, j. niem., pol., ros., l., k. 222

32. Historia Polski do 1370 r.

Notatki, wypisy ze źródeł
B.d., rkp., masz., fkp., l., k. 120

33. Historia Pomorza Zachodniego

Notatki, wypisy ze źródeł, plan i fragment pracy
B.d., rkp., masz., l., k. 32

34. Historia Słowian

Notatki, wypisy ze źródeł
B.d., rkp., druk, l., k. 73

**II. MATERIAŁY DZIAŁALNOŚCI
ORGANIZACYJNO-NAUKOWEJ, DYDAKTYCZNEJ,
REDAKCYJNEJ, WYDAWNICZEJ**

A. Działalność organizacyjno-naukowa

35. Polska Akademia Nauk Instytut Historii

Program, plany, protokoły, korespondencja
1965 – 1978, b.d., masz., masz. pow., l., k. 79

36. Państwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Warszawie

Program, plany, konspekty, notatki
1953 – 1958, rkp., masz. pow., l., k. 134

B. Wyjazdy naukowe

37. Wyjazdy zagraniczne: Czechosłowacja, NRF, Węgry

Sprawozdania z pobytu
1961- 1969, rkp., masz., l., k. 15

C. Działalność dydaktyczna

38. Habilitacja Krzysztofa Gawlikowskiego

Ocena pracy
1977, masz., l., k.6

D. Działalność redakcyjna i wydawnicza

39. *Encyklopedia Historii Polski*

Wytyczne dla wydawnictwa, recenzje, uwagi, konspekt
1956 – 1980, rkp., masz., druk, l., k. 176

40. *Projekty programu historii dla szkoły podstawowej*

Wytyczne dla autorów, konspekty, recenzja, korespondencja
1966 – 1979, rkp., masz., masz. pow., druk, l., k. 312

41. *Kronika dziejów ojczystych*

Próbna odbitka drukarska po korekcie redakcyjnej
1968, druk, l., k. 50

42. Wielka Encyklopedia Powszechna

Odbitka drukarska na literę „A”, projekty haseł, korespondencja
B.d., rkp., masz., druk, l., k. 70 + ss. 239

43. Państwowe Wydawnictwo „Wiedza Powszechna”

Wydawnictwo Artystyczne i Filmowe
Umowy wydawnicze, korespondencja

1957 – 1966, masz., druk, l., k.12

III. MATERIAŁY BIOGRAFICZNE

44. Praca seminaryjna, zeszyt do nauki j. francuskiego, dokumentacja medyczna
1948 – 1957, b.d., rkp., fot., l., k. 63
45. Brydź. Zasady gry
Wypisy z miesięcznika „Brydź”
1959, rkp., druk, l. i poszyt, k. 68 + ss.20

IV. KORESPONDENCJA WPŁYWAJĄCA

46. Osoby i instytucje: A – Z
1955 – 1980, b.d., rkp., masz., l., k. 41, zob. aneks 2

V. MATERIAŁY O TWÓRCY ZESPOŁU

47. Jerzy Dowiat
Recenzje prac
1957 – 1979, b.d., masz., l., k. 66

VI. MATERIAŁY OBCE

48. Tadeusz Manteuffel
Teksty mów pogrzebowych, nekrologii, artykuły wspomnieniowe, fot.
1966 – 1977, masz., druk, fot., l. i sz., k. 68 (w tym 3 fot. z pogrzebu T.M.)
49. Autorzy A – K
Teksty
1955 – 1978, masz., masz.pow., l., k. 332, zob. aneks 3
50. Jw. L – M
Teksty
1976 – 1978, b.d., masz., masz.pow., l., k. 131, zob. aneks 3
51. Pilarczyk Zenon, *Prawdopodobieństwo kariery duchowej Władysław Hermana*
Tekst
1960, masz., l., k. 88
52. Potkowski Edward, *Studia nad rolą książki rękopiśmiennej w kulturze Polski XIV – XV wieku*
Tekst
1978, masz., l., k.415
53. Jw. R – T
Teksty
1956 – 1976, b.d., masz., druk, l. k.252, zob. aneks 3

54. Jw. W-Z

Teksty

1955 – 1962, b.d., rkp., masz., druk, l., k. 300, zob. aneks 3

55. Jw. N.N.

Teksty

B.d., masz., j. pol., ros., l., k.121, zob. aneks 3

VII. ZAŁĄCZNIKI

56. J.D. *O rewizję poglądów na dzieje wczesnośredniowiecznego Pomorza; Ewolucja państwa wczesnofeudalnego na Pomorzu Zachodnim, 3 egz.; Kilka uwag o słownictwie Galla Anonima w związku z zagadnieniem organizacji sił zbrojnych za Bolesława Krzywoustego*

Nadbitki artykułów

Druk: poz. 1 „Kwartalnik Historyczny”, 1956, nr 1 s. 118 – 125;

poz. 2 „Kwartalnik Historyczny”, 1956, nr 3, s. 459 – 496;

poz. 3 „Kwartalnik Historyczny”, 1959, nr 1, 29 – 49

1956 – 1959, druk, l. i zsz., k. 89

57. *Jacek Banaszkiwicz, Kronika Dzierzwy – XIV-wieczne kompendium historii ojczystej*

Praca doktorska napisana pod kierunkiem J.D.

1977, masz., l., k.129

ANEKS 1

J. 26. Historia Polski

Badacz wczesnego średniowiecza wobec źródeł historycznych

Bela I Węgierski w Polsce (1031/32 – 1048).

Dubrouka venit ad Miskonem. Geneza zapiski

Epoka wspólnoty pierwotnej i wytwarzanie się stosunków feudalnych na ziemiach polskich

Gdy Słowianie byli poganami

Geneza państwa polskiego.

Kościół Ewangelicko-Augsburski w PRL

Kronika Dzierzwy

Książka i szkoła w edukacji możnych świeckich w Polsce i krajach sąsiednich w X – XII wieku

Linie rozwojowe kultury w Polsce wcześniejszego średniowiecza (X – XIII wiek)

Magia i wróżby

J. 27. J.w.

Pierwszy akt chrztu Polski. Mieszko i Dobrawa.

Pochodzenie dynastii zachodnio-pomorskiej i ukształtowanie się terytorium księstwa zachodnio-pomorskiego

Początki polskiej organizacji kościelnej

Pogląd na świat i kult religijny

Polityczne aspekty przyjęcia chrześcijaństwa w Polsce

Rola zakonów w Polsce wczesnośredniowiecznej

Rozmyślenia historyka nad kultem św. Stanisława

Światopogląd religijny pogańskich Słowian

Templariusze na ziemiach polskich
W sprawie „uwag krytycznych” Władysława Dziewulskiego
Władysław Herman

ANEKS 2

J.46. Korespondencja wpływająca. Osoby i instytucje: A – Z		
Augustyniak Czesław	1959 – 1973	1.3 + 1 kop.
Brodzianka Elżbieta	1958	1.1
Isia	1958	1.2 + 2 kop.
Jagódka	1955	1.1 + 1 kop.
Kryśia	1958	1. 1
Manteuffel	1955	1. 1
Ministerstwo Oświaty i Wychowania	1980	1.1 + 1 zał.
Państwowy Instytut Wydawniczy	1979	1.1
Plodrow	1956	1.1
Redakcja „Przegląd Historyczny”	1956	1.1
Tadeusz	1958 – 1959	1.2
Wolak [?]	b.d.	1.1
Wyrozumski Jerzy	1977	1.1
Zajdowicz Irena	1958	1.1 + 1 kop.

ANEKS 3

- J. 49. Autorzy A – K.
- Aleksiewicz Marian, *Praca nauczyciela w kółku historycznym*, b.d.
- Augustyniak, *Powstanie i rozwój łódzkiego okręgu przemysłowego*, 1977
- Banaszkiewicz Jerzy, *Kronika Dzierzwy –XIV-wieczne kompendium historii ojczystej*, 1977
- Czeputowicz, *Właściciele nieruchomości w Łasku – ich rola w życiu społecznym miasta*, 1978
- Dziewulski Władysław, *W sprawie pobytu Beli I Węgierskiego w Polsce*, b.d.
- Gawlikowski Krzysztof, *Formowanie Państwa Środka; W kręgu mitów i legend*, b.d.
- Gieysztor Aleksander, *Spektakl i liturgia: polska koronacja królewska*, b.d.
- Goriszewski Wł., *Różne formy pracy pozalekcyjnej w nauczaniu historii*, 1955
- Jasiński Kazimierz, *Dokumentacyjne funkcje imion w średniowieczu (na przykładzie dynastii piastowskiej)*, b.d.
- Jezierska M., *Z prac kółek historycznych w woj. kieleckim*, b.d.
- Karoliński Franciszek, *Rzut oka na przeszłość Łużyc*, b.d.
- Korolko Mirosław, *Średniowieczna pieśń religijna w języku polskim*, b.d.
- J. 50. Autorzy L – M.
- Labuda Adam, *Treści ideowe polskiej sztuki gotyckiej*, 1978
- Labuda Gerard, *Faktum św. Stanisława*, b.d.
- J.w., *Historia dyplomacji polskiej od połowy X w. do współczesności, t. IV*, po 1972
- Lalik Tadeusz, *Spółczesność polskie w X – XII w. na tle struktur społecznych Europy środkowo-wschodniej*, b.d.
- J.w., *Poczucie piękna*, b.d.
- Matyniak Alojzy, *Historia Łużyc*, b.d.
- Maternicki Jerzy, *Projekt programu historii dla 10-letniej szkoły średniej. Opracowany przez zespół Instytutu Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego*, 1976
- Miśkowiak J., *Zajęcia pozalekcyjne z historii*, b.d.

J.53. Autorzy R – T.

Rzeszowski Zdzisław, *Od „A” do „Z” o ziemi nowogardzkiej*, 1956

J.w., *Wiosna nowogardzka*, 1956

Szymczak M., *Nazwy stopni pokrewieństwa i powinowactwa rodzinnego w historii i dialektach języka polskiego*, 1966

Trawkowski Stanisław, *Pożywienie w Polsce wczesnopiastowskiej*, b.d.

J.w., Piotr Włostowic, b.d.

Turkowska D., *Funkcjonowanie łaciny w polskiej kulturze późnego średniowiecza*, 1972

Tyszkiewicz Jan, *O schyłkowym pogaństwie na ziemiach polskich*, 1964

J.54. Autorzy W - Z.

Jan Wąsicki, *Opis miast polskich z lat 1793 – 1794, ok. 1962*

Józef Wierzyński, *Jak powstało kółko historyczne w naszej szkole*, 1955

Małgorzata Wilska, *Funkcjonowanie listu w kulturze polskiej XIV I XV wieku*, b.d.

Andrzej Wyczański, *Ustrój Pomorze Zachodniego w czasach Warcisława I*, b.d.

Andrzej Wyrobisz, *Historia 1454 – 1764*, b.d.

Stanisław Zawada, *Jak zbadałem wyniki nauczania z historii w dwu klasach siódmych*, b.d.

B. Zientara, *Możnowładztwo zachodnio-pomorskie na tle struktury gospodarczo-społecznej Pomorza w XII w.*, b.d.

J.55. Autorzy N.N.

Analiza źródeł znajdujących się w parafii Łask za lata 1808 – 1823

Biskup Wojciech – pierwszy polski święty.

Słowiańszczyzna wczesnośredniowieczna

Struktura zawodowa ludności chrześcijańskiej zamieszkałej w Łasku w I połowie XIX wieku

Tworzenie i umacnianie państwa bułgarskiego

Wartość źródłowa ksiąg zgonu w m. Łasku w I połowie XIX wieku